

Bloomington, 10 września 2023 r.

Prof. Justyna Zając

Professor of Practice in European Security Studies
Departments of International Studies and Political Science
Indiana University Bloomington

Profesor

Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski
(urlop naukowy)

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Dominiki Laboubee pt. *Instytucjonalizacja procesów integracyjnych w Afryce w latach 2002-2022. Ramy instytucjonalne - podstawy prawne – systemy decyzyjne - osiągnięcia i niepowodzenia integracyjne*, ss. 421, napisanej pod kierunkiem prof. Janusza Węca

Recenzja została sporządzona na wniosek Rady Dyscyplin Nauki o polityce i administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego podjęty 27 czerwca 2023 roku.

I. Wybór tematu

Wybór tematu rozprawy doktorskiej przez mgr. Dominikę Laboubee oceniam pozytywnie. Wiedza na temat zachodzących na kontynencie afrykańskim procesów polityczno-gospodarczych jest niezbędna dla właściwego zrozumienia rosnącej roli Afryki w polityce światowej. Z perspektywy Europy, bogate zasoby naturalne, struktura demograficzna, czy potencjał gospodarczy państw afrykańskich tworzą szanse na rozwój wzajemnie korzystnej współpracy między podmiotami z obydwu kontynentów. Te same czynniki jednak mogą tworzyć poważne wyzwania, np. rosnąca liczba uchodźców i nielegalnych imigrantów z tego kontynentu do Europy.

Praca mgr. Dominiki Laboubee przyczynia się do pogłębienia stanu wiedzy w Polsce z zakresu procesów integracyjnych zachodzących w Afryce i może stanowić ważne źródło informacji dla polskich decydentów i przedsiębiorców. Z powyższych powodów wybór tematu uważam za trafny i potrzebny, a przedkładana rozprawa jest oryginalna w kontekście istniejącej literatury przedmiotu.

II. Przedmiot badań, hipotezy, struktura rozprawy, ramy teoretyczna i metody badawcze

Na wstępie pracy pani mgr Dominika Laboubee wskazała wszystkie elementy niezbędne w rozprawie naukowej: cele badawcze, hipotezy, pytania badawcze, ramy teoretyczne, metodologię badań, strukturę pracy oraz stanu badań w zakresie podjętego problemu badawczego. W ogólnej ocenie elementy te są spójne. Trzy hipotezy (ss. 19-20) odpowiadają celom badawczym (ss. 18-19), a pytania badawcze (s. 20) zostały właściwie sformułowane w stosunku do postawionych hipotez.

Struktura pracy została podporządkowana celom badawczym i *zweryfikowaniu* postawionych hipotez. Na stronie 20, Autorka pisze wprawdzie że „strukturę rozprawy podporządkowano falsyfikacji sformułowanych hipotez”, jednak można przypuszczać, że jest to nieścisłość. Wywody w pracy dowodzą bowiem prawdziwości (a nie fałszywości) postawionych hipotez, co mgr Dominika Laboubee konkluduje na stronie 341 („sformułowane w pracy hipotezy badawcze zostały zweryfikowane pozytywnie na podstawie analizy dostępnych źródeł”).

Kolejność rozdziałów rozprawy opiera się, jak wskazuje Doktorantka „na kryterium rzeczowym oraz podporządkowanym mu kryterium chronologicznym” (s. 20). Po rozdziale pierwszym, przedstawiającym specyfikę regionalizmu afrykańskiego, w następnych rozdziałach Doktorantka odnosi się kolejno do: ram instytucjonalnych regionalizmu ogólnoafrkańskiego ze szczególnym uwzględnieniem Unii Afrykańskiej i Afrykańskiej Wspólnoty Gospodarczej, będącą integralną częścią UA (rozdz. II), trzech Regionalnych Wspólnot Gospodarczych, najbardziej zaawansowanych w realizacji celów integracyjnych UA (rozdz. III), pięciu Regionalnych Wspólnot Gospodarczych słabiej zaawansowanych w realizacji celów integracyjnych UA (rodz. IV), innych afrykańskich organizacji integracyjnych w Afryce (rodz. V), oraz obszarów współpracy między Unią Afrykańską a afrykańskimi organizacjami subregionalnymi (rozdz. VI). Odnosnie ostatniego z rozdziałów, sugerowałabym umieścić bezpieczeństwo militarne jako odrębny podpunkt, a nie jako element bezpieczeństwa surowcowo-energetycznego.

Pozytywnie oceniam również wybór paradygmatu liberalnego jako teoretycznej podstawy dla procesu badawczego. Liberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych odnosi się do zjawisk współpracy, integracji oraz współzależności pomiędzy państwami i

aktorami nie-państwowymi i z tego powodu jest najbardziej adekwatnym instrumentem w eksploracji regionalnych procesów integracyjnych. Wybór liberalizmu instytucjonalnego jako jednej z teorii paradygmatu liberalnego także jest właściwy, jako że podejście to skupia się na instytucjach i reżimach międzynarodowych oraz ich roli w kształtowaniu współpracy między państwami.

Zauważyć należy jednak, że w rozdziale pierwszym Doktorantka koncentruje się na aspektach teoretycznych regionalizmu oraz regionalizmie afrykańskim, stosunkowo dużo miejsca poświęca koncepcji integracji, natomiast w niewielkim stopniu przedstawia zagadnienie instytucjonalizacji w stosunkach międzynarodowych. Biorąc pod uwagę tytuł rozprawy, warto byłoby poświęcić tej koncepcji więcej miejsca. Przyjmując za Doktorantką, że instytucjonalizacja jest to proces nadbudowy instytucjonalnej integracji (ss. 34-35), szczególnie warto byłoby wskazać czynniki determinujące ów proces by lepiej zrozumieć dlaczego państwa afrykańskie stworzyły tak znaczną liczbę subregionalnych instytucji międzyrządowych, że w konsekwencji skomplikowały one proces integracji kontynentalnej. Odnośnie do literatury z zakresu instytucjonalizacji w stosunkach międzynarodowych prace Roberta Keohane'a, Josepha Nye'a (dodatkowe do tych, cytowanych w rozprawie), Lisy Martin, Michaela Barnetta czy Raymonda Duvalla byłyby pomocne.

Warto byłoby również rozważyć przeformułowanie podstawowego celu badawczego rozprawy. Na stronie 18, Autorka pisze, że „podstawowym celem badawczym dysertacji jest ocena skuteczności globalnego zarządzania UA na kontynencie afrykańskim”. Nie jest jasne, dlaczego działalność UA na kontynencie afrykańskim została określona mianem zarządzania globalnego a nie zarządzania regionalnego, bowiem rozprawa przedstawia różne instytucje regionalne/subregionalne w Afryce i sieć powiązań między nimi (tj. zarządzanie regionalne), a nie relacje między UA i poza-afrykańskimi instytucjami międzynarodowymi (tj. zarządzanie globalne). Ponadto, zastosowanie w dysertacji koncepcji globalnego zarządzania (*global governance*), rodzi pytanie, jak koncepcja ta rezonuje z liberalizmem instytucjonalnym. O ile bowiem pierwsza z nich przyjmuje, że głównymi aktorami w instytucjach międzynarodowych są państwa, o tyle druga podkreśla znaczenie aktorów nie-państwowych. Kwestia ta powinna być w dysertacji wyjaśniona.

Dobór przez Doktorantkę metod badawczych: historycznej, instytucjonalno-prawnej, komparatystycznej oraz krytycznej analiza źródeł i literatury (ss. 26-27) nie budzi

zastrzeżeń. Treść pracy wskazuje, iż mgr Dominika Laboubee właściwie metody te zastosowała w kolejnych etapach badawczych.

III. Podstawa źródłowa

Podstawa źródłowa dysertacji jest bardzo bogata. Zawiera ona zarówno źródła pierwotne (dokumenty, raporty oraz wywiady), jak wtórne (publikacje akademickie oraz eksperckie). Wykaz wszystkich źródeł został zamieszczony w obszernej i klarownej bibliografii (ss. 364-421). Przeprowadzony przez Autorkę przegląd literatury przedmiotu (stanu badań) jest solidny i rzetelny (ss. 30-33). Warto było ją uzupełnić o pozycje autorów, których zasugerowałam powyżej, w punkcie II recenzji.

Odnośnie podstawy źródłowej warto wyróżnić kilka kwestii.

Po pierwsze, liczba dokumentów i raportów, które Doktoranta przeanalizowała, jest imponująca. Mgr Dominika Laboubee sięgnęła do dziesiątek dokumentów organizacji afrykańskich (min. OJA, UA i AWG) oraz instytucji międzynarodowych (np. MFW, Banku Światowego i UNECA).

Po drugie, mgr Dominika Laboubee odbyła podróż studyjną do siedziby głównej Unii Afrykańskiej w Addis Abebie, gdzie przeprowadziła kwerendę biblioteczną i przeprowadziła wywiady z funkcjonariuszami tej instytucji, m.in. z dyrektorem ds. Planowania Strategicznego Mesfinem Tessema, dyrektorem ds. administracji i zarządzania zasobami ludzkimi UA Aminem Adoumem oraz specjalistą ds. praw człowieka Salahem S. Hammadem.

Po trzecie, mgr Laboubee wykorzystała liczne opracowania naukowe i eksperckie, w tym publikacje w j. polskim, j. angielskim, j. francuskim, j. niemieckim oraz artykuły zamieszczone w uznanych czasopismach specjalistycznych z zakresu problematyki polityczno-gospodarczo-społecznej w Afryce, m.in. „African Affairs”, „African Development Review”, „Africa Renewal”, „Africa Spectrum”, „The Journal of Modern African Studies”, „African Security”, czy „African Journal of International and Comparative Law”.

Po czwarte, Autorka jest świadoma ograniczeń w dostępie do informacji, jak również tychże wiarygodności. Doktorantka słusznie zauważyła, że „jeden z głównych problemów w prowadzeniu badań dotyczących Afryki wynika z trudności w uzyskaniu wiarygodnych i dokładnych danych” (s. 28). Świadomość badacza/badaczki ograniczeń w dostępie do

wiarygodnych źródeł jest niezwykle ważna, bowiem zwiększa krytyczność w ich ocenie i pozytywnie wpływa na wyciągane wnioski.

IV. Treść pracy

Praca pani mgr Dominiki Laboubee jest niezwykle bogata pod względem faktograficznym. Jest on również dobrze napisana pod względem językowym i dobrze zedytowana, co zasługuje na szczególne uznanie zważywszy na obszerność pracy (ss. 421). Dodatkowym walorem dysertacji są aneksy, wykresy i tabele, które przedstawiają część z zawartych w pracy danych w postaci wizualnej (ss. 344-363).

Ponieważ dysertacja jest obszerna i zawiera bardzo dużo faktów, warto byłoby, dla przejrzystości treści, uwydatnić najważniejsze informacje. Jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu mogłoby być dodanie konkluzji na końcu każdego rozdziału. W obecnym kształcie czytelnik mało zaznajomiony z analizowaną problematyką może czuć się przytłoczony wielością informacji. W konkluzjach, Autorka mogłaby również wyraźnie wskazać swoje stanowisko bądź opinię wobec analizowanej problematyki. Szczególnie byłoby to wskazane w rozdziale pierwszym, w którym Doktorantka przedstawia wielość definicji, klasyfikacji i typologii, ale nie zawsze wskazuje, które z nich przyjmuje dla swojego procesu badawczego.

Rozprawa zyskałaby również na spójności, gdyby we Wnioskach końcowych (ss. 336-343) Autorka w większym stopniu wskazała wpływ specyfiki regionalizmu afrykańskiego (szeroko opisanego w rozdziale pierwszym) na instytucjonalizację procesów integracyjnych w Afryce.

Z bardziej szczegółowych uwag, warto byłoby stosować jednolite kryterium odnośnie skrótów. Niektóre ze skrótów odzwierciedlają nazwy w języku polskim, np. Unia Afrykańska (UA), Afrykański Bank Centralny (ABC), Afrykański Fundusz Monetarny (AFM). Niektóre natomiast wyprowadzone są z języków angielskiego lub francuskiego, np. African Ministers' Council on Water (AMCOW), l'Armée Patriotique Rwandaise (APR), Banque de Développement des Etats de l'Afrique Centrale (BDEAC).

Pomimo uwagi i sugestii wskazanych powyżej, treść pracy wskazuje, iż mgr Dominika Laboubee potrafi prowadzić wywody naukowe w sposób logiczny i konsekwentny. Na postawione w pracy pytania – ogólne i szczegółowe – Doktorantka zawsze udziela

odpowiedzi w oparciu o rzetelną analizę materiału źródłowego. Informacje i dane opatrzone są przypisami, które wskazują na ich źródła.

W ogólnej ocenie, końcowy kształt rozprawy wskazuje na wysokie kwalifikacje Doktorantki w zakresie wypowiedzi pisanych i przywiązywania uwagi do szczegółów. Cechy te są niezwykle potrzebne i cenne w pracy naukowej.

V. Konkluzja

Rozprawa pani mgr Dominiki Laboubee stanowi samodzielne i oryginalne rozwiązanie istotnego zagadnienia naukowego określonego w tytule. W przedłożonym tekście Doktorantka wykazała się bardzo dobrą znajomością badanej problematyki, umiejętnością stosowania metod i technik badawczych, właściwym stosowaniem koncepcji teoretycznych z zakresu nauk o polityce oraz, w konsekwencji, umiejętnością efektywnego rozwiązania problemu badawczego. Dysertacja jest bogata pod względem faktograficznym, a rozważania oraz formułowane wnioski i oceny są logiczne. Źródła pracy są wyczerpujące, wiarygodne i zróżnicowane.

Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzam, że praca spełnia wymogi określone w art. 13 ust 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki wraz z późniejszymi zmianami. W związku z tym wnoszę o przyjęcie ocenionej dysertacji i dopuszczenie mgr Dominiki Laboubee do kolejnego etapu w przewodzie doktorskim.

